

10. Райзих А. А. Педагогическая практика в профессиональной подготовке будущих специалистов по физической культуре / А. А. Райзих // Теория и практика физ. культуры. – 2006. – № 12. – С. 8–9.
11. Родиченко В. С. Идеология и олимпийское образование / В. С. Родиченко, В. И. Столяров // Теория и практика физ. культуры. – 1996. – № 6. – С. 2–7.
12. Сергеев В. Н. Олимпийское образование: определение сущности и перспективные направления научных исследований / В. Н. Сергеев // Теория и практика физ. культуры. – 2001. – № 7. – С. 48–49.
13. Столяров В. И. Актуальные проблемы теории и практики олимпийского образования детей и молодежи / В. И. Столяров // Физическая культура : воспитание, образование, тренировка. – 1998. – № 4. – С. 13–20.

Рецензент: канд. психол. наук, доц. Фотуйма О. Я.

УДК 796.011.3: 316.621-053. 6
ББК 74.200.554

*Микола Соя, Ганна Презлята,
Ростислав Човган*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті досліджується сутність поняття “соціальна активність”, його основні ознаки, структура, критерії. При цьому теоретично осмислюється феномен фізичного виховання як дійового засобу розвитку соціальної активності особистості.

Ключові слова: соціальна активність, фізичне виховання.

В статье исследуется сущность понятия “социальная активность”, его основные признаки, структура, критерии. При этом теоретически осмысливается феномен физического воспитания, как действенное средство развития социальной активности личности.

Ключевые слова: социальная активность, физическое воспитание.

The article examines the essence of “social activity” of its main features, structure and criteria. This theoretically comprehended phenomenon of physical education as a means of active social action person.

Key words: social activity, physical education.

Постановка проблеми та аналіз результатів останніх досліджень. Соціально-економічні зміни, що відбуваються в житті нашої країни, вимагають перегляду поглядів на фізичне виховання, його призначення та місію. Сьогодні фізичне виховання стає більш гуманістичним за своїм змістом, яскравішим за формою вираження, а тому в соціумі справедливо формується його усвідомлення як феномена, спроможного забезпечити формування особистості в діалектичному взаємозв'язку розвитку її духовних і фізичних якостей. Звідси випливає важливість соціально-світоглядної рефлексії над сучасним фізичним вихованням, яке, з одного боку, повинно забезпечити “виховання людини в дусі відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я оточуючих як до найвищої індивідуальної і суспільної цінності”, а з іншого – виховання такої особистості, яка б усвідомлювала свою приналежність до українського народу, сучасної європейської цивілізації та могла орієнтуватись у реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, тобто була підготовлена до життя й праці у світі, що змінюється (Національна доктрина розвитку освіти, 2002).

Таким чином, вищесказане переконливо доводить, що для потреб здійснення фізичного виховання сьогодні необхідно створити таке середовище, у якому особистість одночасно, як досвід, підтримувала належний стан здоров'я і необхідні соціокультурні властивості.

При цьому, як говориться в Національній програмі виховання дітей та учнівської молоді в Україні (2004), цей процес повинен поєднувати інтереси особистості – вільний саморозвиток і збереження своєї індивідуальності, суспільства на моральній основі, держави й нації; підрастаюче покоління повинно зростати фізично здоровим, національно свідомими громадянами, патріотами, здатними забезпечити країні гідне місце в цивілізованому світі.

Як бачимо, взаємозв'язок фізичного виховання й потреби суспільства досягли такого ступеня взаємопов'язаності, що унеможлиблює окреме вирішення проблем, як зміцнення здоров'я людини, так і процесу її соціалізації. А тому, на наш погляд, феномен фізичного виховання в умовах сьогодення може бути вагомим чинником соціалізації особистості, але потребує наукового осмислення останнього і є предметом нашого подальшого дослідження.

Мета роботи – обґрунтувати можливості використання засобів фізичного виховання в розвитку соціальної активності підлітків.

Методи дослідження. У процесі реалізації мети використовувались загальнонаукові методи теоретичного рівня – аналіз, синтез, індукція та системно-функціональний аналіз.

Результати дослідження. Сутність соціальної активності визначається як одна з ліній зв'язку людей між собою й соціальним середовищем, а також як одна з характерних рис способу життєдіяльності соціального суб'єкта (особистості, соціальної групи, історичної спільноти, суспільства), що відображає рівень спрямованості здібностей, знань, навичок, концентрації вольових, творчих можливостей на реалізацію невідкладних потреб, інтересів, мети, ідеалів, завдяки освоєнню, збереженню, руйнуванню існуючих або створенню нових умов, життєво важливих зв'язків з природним і соціальним середовищем, стимулюванню особистісних соціальних якостей [25].

Це говорить про те, що процес соціалізації охоплює людину все життя, у якому розрізняють два органічно пов'язаних між собою складових елемента: соціалізація свідомості та соціалізація діяльності [17]. У нашому дослідженні ми обрали одну з його стадій – підлітковий вік. Цей період розвитку й становлення особистості вважається найважливішим у системі виховання й пов'язаний з глибокою перебудовою психічних процесів, діяльності особистості підліткового віку, а також на цей період доводиться найістотніший якісний стрибок розвитку його активності. Саме в цьому віці закладаються основи формування етичних переконань, принципів й ідеалів, якими починає керуватись підліток у своїй поведінці.

Розглянемо більш ґрунтовніше погляди сучасних учених на проблему соціалізації. Так, Ш.А.Надірашвілі [19] розглядає соціальну активність як внутрішній регулятор активності людини, що організовує внутрішні й зовнішні дії на неї саму та її діяльність, і на основі їх єдності стимулюючи активність індивіда у визначеному напрямі. Дослідження Л.О.Старцевої [27] свідчить про те, що соціальна активність особистості виступає як якісна своєрідність діяльності, визначаючи при цьому соціальну діяльність як специфічну й людську форму активного ставлення суб'єкта діяльності до навколишнього світу: зміст діяльності складає його доцільну зміну й перетворення.

Дещо по-іншому висвітлюється соціальна активність у підходах Д.І.Фельдштейна [31], де ця дефініція розглядається як позитивне ставлення особистості до громадсько-корисної діяльності, яка розвиває в підлітків здатність бути особистістю, відчувати свою відповідальність за загальну справу, прагнення знайти своє місце в житті суспільства.

При цьому Т.М.Мальковська [15] стверджує, що “соціальна активність” – це така діяльність, яка формує установки на співвідношення особистого й суспільного у всіх

сферах життя школяра. Отже, як бачимо, діяльність людини є активно перетворювальною, свідомою, цілеспрямованою. При цьому людина стає виразником соціально-типових відносин у своїй сукупності (економічні, соціально-політичні і т.д.), але тією мірою, якою вона їх засвоїла. Дещо ширше поняття “соціальна активність” представлене в працях Г.О.Арсентьєва, Б.О.Грудиніна, Л.Є.Серебрякова [2; 6; 25], які розглядають його як “міру соціальної діяльності”, її якісно-кількісну характеристику. У такому перегляді заслуговують на увагу дослідження В.І.Тернопільської [29], яка, підкреслюючи якісно-кількісну визначеність соціальної активності, розкриває її кількісні параметри: частотність, самодіяльність дій, вчинків, міру зовнішнього стимулювання й самостійності, ініціативності, творчості. Цікавою є думка про те, що соціальна активність визначається як “міра спрямованої дії, готовність матеріальних об’єктів вступати у взаємодію з іншими об’єктами, що активність виявляє себе або як особлива поведінка, або здібність, або як особливий стан” [17]. Інші дослідники трактують активність як якісну характеристику діяльності [22], тобто тлумачення даного феномену зводиться ще до “виявлення діяльної сутності людини” [3; 7].

Аналіз вищезгаданих наукових джерел переконливо говорить, що соціальну активність, в основному, розглядають як інтенсивну діяльність. При цьому вчені дотримуються думки, що соціальна активність – це посилена діяльність [7; 20].

На наш погляд, таке формулювання не може не викликати заперечень, оскільки в ньому під соціальною активністю розуміється діяльність понад норми й тоді при ранжируванні соціальної активності за ступенем виявлення (разом з її високим і середнім рівнями), як правильно помічає Г.С.Широкалова [36], втрачаються рівні низької соціальної активності й пасивності. Якщо соціальну активність вимірювати на конкретно-соціологічному рівні та за її спрямуванням, виділяючи соціальну активність, асоціальну й антисоціальну активності, або ж розрізняти соціальну й негативну [18], то важлива проблема розвитку особистості виявляється спрощеною.

Ряд учених характеризує соціальну активність як особливу властивість особистості, її інтегральну якість [9; 30]. Т.М.Мальковська [14] визначає соціальну активність так: “Соціальна активність – це інтегральна суспільна властивість, яка характеризує стан суб’єкта в процесі взаємодії в діяльності, необхідність якої обумовлена суспільно значущими цілями”. Така точка зору буде підтримуватися нами в подальшому викладі матеріалу.

У контексті цієї проблеми не може залишатись поза увагою думка Ю.В.Волкова, який розглядає соціальну активність як “рису особистості або якоїсь спільності людей”, що характеризує її участь у вирішенні практичних завдань, що стоять перед суспільством у конкретних суспільно-історичних умовах, виділяючи такі види суспільної активності: трудова, творча, освоєння знань і практичного досвіду, соціально-політична, військово-патріотична та культурно-творча [5]. Та, на жаль, при такому визначенні залишається поза увагою власне активність особистості щодо збереження й зміцнення здоров’я.

Викликає інтерес і дослідження С.О.Тарасюка [28] де “соціальна активність” представлена значно ширше, тобто трьома великими блоками:

Перший блок – це стійкі внутрішньо-особистісні переконання, які формуються в процесі розвитку й виховання, активної взаємодії особистості з навколишнім світом і характеризують її як суспільну істоту, забезпечуючи її самоцінність як індивідуальності.

Другий блок – це сам процес діяльності.

Третя складова соціальної активності – умови й фактори ситуації, у якій діє індивід [28]. Саме третя складова найменш сьогодні розроблена, тому ми в роботі будемо опиратись на запропоноване визначення трьох блоків і досліджувати феномен соціаль-

ної активності у фізичному вихованні підлітків в умовах оздоровчого табору. Оскільки кожна властивість має ознаки, що характеризують її, більш ґрунтовно зупинимось на ознаках соціальної активності. Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив виділити такі ознаки: орієнтована цільова установка діяльності на суспільний прогрес; спрямована діяльність на виконання громадських завдань; мотивація, що базується на світогляді, моралі та ідеології суспільства, розуміння суспільно значущого значення справи; поєднання особистих і громадських інтересів учнів; готовність прийти на допомогу; прагнення оволодіти необхідними вміннями для виконання конкретної справи [9]; інтерес; готовність до громадської діяльності; фактична участь у ній і прояв соціальної відповідальності [29]; самостійність, ініціативність; спілкування як форма засобу прояву суспільних відносин, як особливого виду спільної діяльності [2].

Розглядаючи зазначену проблему, заслуговують на увагу критерії визначення соціальної активності О.К.Ричкова [23], де під критеріями розуміється сукупність кількісних і якісних показників, на основі яких виявляються її істотні властивості, а також міра їх прояву в діяльності, виділяючи при цьому, як найнадійніший, критерій діяльності особистості, її спрямованість, характер, інтенсивність. Проте, на нашу думку, автор розглядає критерії дещо обмежено, тобто лише ті, що стосуються соціально-комунікативної активності, і то через призму емпіричних характеристик діяльності, що є недостатнім. Адже це не відображає необхідності, яка призводить підлітка до цієї діяльності, не виявляє, чи є вона для нього внутрішньо необхідною або існує, як чисто зовнішня та неминуча.

В окремих психолого-педагогічних дослідженнях пропонується оцінювання діяльності кожного школяра за сукупним критерієм соціальної активності, за критерієм “факту”, “часу”, “відношення” [12]. При цьому інтенсивність “факту” з’ясовує участь школярів у суспільно значущих видах діяльності, велике значення має визначення мотивів участі (за власною ініціативою або з потреби) у виконанні громадських доручень; критерій “факту” – сума витрат на соціально активні дії і відсоток витраченого часу від загального бюджету часу учня; критерії соціально значущого результату діяльності [12].

Ряд учених [16] спрямованість особистості підліткового віку визначають як критерії соціальної активності, інші виділяють значущість виконаних громадських доручень, сумлінність виконання громадсько-корисної роботи [3; 9].

У свою чергу, Т.М.Мальковська [14] виділяє такі критерії особистості: спрямованість соціальних орієнтацій молодих людей; кількісні і якісні показники діяльності, які є головним для школярів (навчальної та соціальної), ступінь їх інтенсивності–екстенсивності; мотиви, що спонукають школярів до взаємодії з людьми, особами найближчого оточення (батьками, учителями, товаришами, однокласниками).

Перші два критерії, на наш погляд, безперечні, що стосується останнього, то він, на нашу думку, більш спеціальний і є похідним від існуючої тенденції до визначення спілкування як особливої, у порівнянні з діяльністю, форми вияву активності особистості, що породжує необхідність у джерелі соціальної активності в даній сфері. Цю думку професора Т.М.Мальковської [9] стосовно спірного, на наш погляд, критерію підтримують декілька дослідників цього феномену.

Окремі вчені [16; 30] визначають спрямованість індивідуальності школяра як критерій соціальної активності. Проте інші [3; 9] виділяють значущість виконаних громадських доручень й сумлінність виконання громадської роботи. Важливим критерієм соціально-комунікативної активності В.А.Сластенін [24] визначає соціальну відповідальність, характеризуючи як готовність приймати на себе відповідальність за результати роботи групи, займати активну позицію в ситуаціях покладання й ухвалення відповідальності.

При вивченні рівнів соціально-комунікативної активності підлітків використовують ще критерій організаційної складності виконаних доручень, критерій соціальної значущості й критерій відношення [7; 32].

Проблема критеріїв соціально-комунікативної активності вельми дискусійна, але, без сумніву, критерій соціально-комунікативної активності має комплексну природу. Початковими соціологічними показниками цього феномену ми розглядаємо соціальну спрямованість і самодіяльний характер прояву суб'єктом активності.

Унаслідок цього з розумінням критерію соціально-комунікативної активності тісно пов'язана й проблема її структури.

На думку А.К.Колесової [13], у структурі соціально-комунікативної активності існує два аспекти: ставлення до змісту діяльності й ставлення до її соціальної цінності. Ми не можемо погодитися з цим положенням, оскільки труднощі вже виникають при виборі її основи, оскільки в рівній мірі може виступати й мета діяльності, і засоби, які використовуються для їх досягнення, і предмети діяльності, і її результати.

С.О.Тарасюк [28] доводить, що соціально-комунікативна активність як системне утворення містить три компоненти: афективний, праксеологічний й об'єднує разом когнітивний й аксіологічний компоненти.

Таким чином, наявність вищенаведених елементів структури, критеріїв й ознак соціально-комунікативної активності, говорить про існування різних рівнів сформованості даного феномену.

Розглядаючи рівні соціальної активності як міри розвитку здатності особистості, соціальної групи свідомо впливати на оточуюче середовище, змінюючи і перетворюючи його відповідно до задач суспільства, І.О.Філіппова [32] виділяє 6 рівнів соціальної активності.

Інші дослідники пропонують високий, середній, слабкий рівні соціально-комунікативної активності [8]; деякі зупиняються на її п'яти рівнях [34].

Нам більше імпонують і будуть використовуватись у подальших дослідженнях положення, які виділяють 4 рівні соціально-комунікативної активності [11], а саме: *нульовий* (стійка соціально-комунікативна пасивність учня); *низький* (ситуативна, нестійка соціально-комунікативна активність школяра); *середній* (стійка соціально-комунікативна активність вихованця, але творчі елементи виявляються в діяльності ситуативно); *високий* (стійка соціально-комунікативна активність з перевагою в діяльності творчих елементів).

Отже, соціальна активність є загальною соціологічною категорією, яка відображає атрибутивну властивість соціального об'єкта, обумовлює його здатність до соціальної діяльності й виявляється в ній [35], тобто це особистісне утворення динамічного характеру, що репрезентує не окрему рису особистості, а її інтегральну якість, яка складається із цілого комплексу емоційно-почуттєвих, інтелектуальних, характерологічних властивостей і якостей, що проявляються у вільному, свідомому й ініціативному, внутрішньо необхідному спілкуванні індивіда із собі подібними [12]. Ми розглядаємо як онтологічне, адже воно містить у собі уявлення про носія цієї властивості і про те, що ця властивість сутнісна. Отже, соціальну активність ми будемо розглядати як властивість соціального суб'єкта, яка реалізовує його здатність до соціальної діяльності в процесі фізичного виховання й виявляється в груповій діяльності та самодіяльності суб'єкта через міжособистісну взаємодію. При цьому слід зазначити, що ціннісне ставлення суб'єкта до суспільства є тією самою атрибутивною властивістю особистості, яка обумовлює її включення в соціальну діяльність. Як ціннісне ставлення виступають: ціннісні орієнтації, потреби й інтереси, соціальні установки, мотиви, мета – усе те, що є й характеризує свідомість, самодіяльність, цілеспрямованість, самостійність діяльності

на бережливе ставлення до власного здоров'я й здоров'я оточуючих. Це визначення дозволяє врахувати те позитивне, що зроблено в теорії активності сьогодні, а також і в радянські часи, й уточнює визначення соціальної активності, а саме:

- указує місце соціальної активності щодо збереження й зміцнення здоров'я в загальнопедагогічному розумінні активності особистості;
- дозволяє фіксувати соціально-комунікативну активність особистості й указує на способи її вимірювання, допомагає впорядкувати наявне різноманіття знань про соціальну активність особистості як на загально-соціальному, так і на конкретно-соціологічному рівнях. Залежно від видів прояву соціально-комунікативної активності, ми виділяємо внутрішню (особову) соціально-комунікативну активність, спрямовану на перетворення самої особистості в інтересах соціальної групи й громади, і зовнішню (міжособову), спрямовану на перетворення навколишньої дійсності й людей. За своїм змістом і суттю соціальна активність багатобічна. Вона має онтологічний зміст, виражає пізнавальне ставлення людини і, разом з тим, постає у вигляді реалізації соціальної дії, набуваючи при цьому ціннісне забарвлення [10].

Таким чином, ознаки соціально-комунікативної активності дозволяють нам виявити й оцінити справжню соціальну сутність будь-якої особистості вихованця підліткового віку, а також соціальної групи. Для характеристики суб'єктивної сторони соціальної активності прийнятна самореалізуюча активність, самодіяльність, які виходять із добровільної, свідомої й вільної діяльності, що реалізовується у процес фізичного виховання підлітків, а також вимушена активність, яка “спрямована на подолання короточасних, несподіваних, випадкових труднощів” [38]. При цьому на різних рівнях свого розвитку соціальна активність може мати різні форми, які також будуть ідентичні стадіям розвитку досліджуваного феномена: активне, добровільне, відповідальне й ініціативне виконання підлітком завдань вихователя або організатора громадських справ, самостійне знаходження підлітками способів повного або часткового їх здійснення, їх комунікативна діяльність, самодіяльність у виконанні завдань.

При вивченні соціальної активності підлітка ряд учених рекомендують основну увагу спрямовувати на дослідження його пізнавальної й соціальної діяльності [17; 33], які, безумовно, відіграють важливу роль у шкільному житті школярів. Проте, як правило, розуміння активності підлітка часто зводиться при цьому до реалізації його інтелектуальних й організаторських здібностей. У такому разі до категорії “активних” підлітків належить лише нечисленний актив класу, а серед інших, звичайно, виділялася категорія “важких”, “безініціативних”, “пасивних”. Щоб зрозуміти спрямованість і специфіку прояву соціально-комунікативної активності підлітка, необхідно перш за все виходити з особливостей цього вікового періоду, який, як правило, характеризується різко збільшеними, у порівнянні з попередніми віковими етапами, ініціативністю, відповідальністю, самостійністю, чітко висловленим бажанням позначити свою індивідуальність, висловити й довести свою думку, проявити себе в очах оточуючих. Підлітки прагнуть активної участі в громадсько-корисній діяльності, у міжособистісному спілкуванні.

На основі вищесказаного можна зробити висновок, що підлітковий вік – це найважливіший етап становлення й розвитку соціально-комунікативної активності особистості. У цьому віці підліток виходить на якісно нову соціальну позицію, починає формуватися його свідоме ставлення до себе як члена суспільства [21]. А самоцінність людської індивідуальності стає однією з важливих характеристик гуманістичного ідеалу, який за певних умов може формуватися в процесі фізичного виховання.

Аналіз наукових досліджень у галузі фізичної культури й спорту різних верств населення засвідчує, що таке соціалізуюче середовище спроможна забезпечити фізична культура [37]. Адже багата за своїм змістом вона створює умови для засвоєння широкого кола знань як про суть фізичної культури, так і її значення для особистості, суспільства; розкриває принципи й правила раціонального використання її цінностей упродовж усього життя. Фізична культура різноманітним своїм засобам, методам і формам спроможна комплексно вирішувати завдання патріотичного, розумового, морального, художнього, естетичного, екологічного виховання, тобто розвивати особистість у діалектичному зв'язку її фізичних і духовних якостей. Оскільки заняття фізичною культурою немислимі без прояву вольових зусиль, то в цих умовах формуються такі важливі для людини якості як цілеспрямованість, наполегливість, а також взаємоповага, взаємодовіра, відповідальність, взаємодопомога, що є запорукою соціально активної особистості, здатної самостійно приймати рішення, реалізувати їх у процесі життєдіяльності.

Окрім цього, фізична культура, розвиваючи фізичні здібності й створюючи великий запас рухових навичок й умінь, має прикладне значення для господарсько-трудої діяльності, що гарантує високу продуктивність у будь-якому виді праці. Таким чином, фізична культура, на наш погляд, створює умови для діяльності, у процесі якої людина вступає в стосунки із суспільством та природним середовищем, і цим створює належне соціальне середовище.

Висновки.

1. Аналіз наукових джерел переконливо доводить, що сьогодні немає єдиного комплексного підходу до визначення сутності поняття "соціальна активність". Проте результати дослідження дають нам підставу розглядати соціальну активність як особистісну якість, що проявляється в різних видах суспільно значущої діяльності й має складну структуру, характерні для неї ознаки та критерії оцінювання.
2. Феномен фізичного виховання в сучасних умовах потребує наукового дослідження як засіб розвитку соціальної активності особистості, що спроможить забезпечити формування в діалектичному взаємозв'язку її фізичних і духовних якостей.

1. Абульханова-Славская К. А. Философское наследие Карла Маркса в современной психологической науке / К. А. Абульханова-Славская // Психологический журнал. – 1983. – С. 13–22.
2. Арсентьева Г. О. Спілкування як сумісна діяльність: соціально-філософський аналіз : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.03 "Соціальна філософія та філософія історії" / Г. О. Арсентьева ; Запорізький держ. ун-т. – Запоріжжя, 2001. – 18 с.
3. Бухалов Ю. Ф. Общественная активность, её содержание и критерии / Ю. Ф. Бухалов, Е. А. Якуба // Философские науки. – 1968. – С. 78–87.
4. Волков И. П. Активность и деятельность / И. П. Волков // Психология : учеб. для ин-тов физ. культуры / под ред. В. М. Мельникова. – М., 1987. – С. 20–21.
5. Волков Ю. Е. Общественная активность масс – сущность и некоторые проблемы развития / Ю. Е. Волков // Вопросы философии. – 1981. – С. 39–51.
6. Грудинін Б. О. Розвиток творчої активності учнів засобами домашнього експерименту в процесі вивчення молекулярної фізики і термодинаміки в загальноосвітній школі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія та методика виховання" / Б. О. Грудинін ; Національний пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2004. – 21 с.
7. Истомин П. И. Туристская деятельность как средство воспитания социальной активности старшеклассников /на материалах школьных комсомольских организаций/ : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" / П. И. Истомин. – М., 1978. – 223 с.
8. Истомин П. И. Туристская деятельность школьников : вопросы теории и методики / П. И. Истомин. – М. : Педагогика, 1987. – 96 с.

9. Кацнельсон Л. Д. Формирование общественной активности подростков в условиях школы полного дня : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" / Л. Д. Кацнельсон. – Л., 1980. – 210 с.
10. Кирилюк А. С. Категория "активность": мировоззренческие и методологические функции / А. С. Кирилюк. – К. : Наукова думка, 1985. – 126 с.
11. Кириленко С. В. Книга заступника директора з виховної роботи : наук.-метод. видання / С. В. Кириленко. – Х., 2006. – С. 30–33.
12. Киричук В. О. Психолого-педагогічні умови стимулювання соціально-комунікативної активності старшокласників : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / В. О. Киричук. – К., 1998. – С. 162–178.
13. Колесова А. К. Общее в различных видах социальной активности / А. К. Колесова // Формирование социально активной личности в условиях развитого социализма. – М., 1983. – С. 47–55.
14. Мальковская Т. Н. Воспитание социальной активности старших школьников : дис. ... доктора пед. наук : спец. 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" / Т. Н. Мальковская. – Л., 1974. – 518 с.
15. Мальковская Т. Н. Социальная активность школьников и пути её формирования / Т. Н. Мальковская // Советская педагогика. – 1978. – № 5. – С. 14–21.
16. Митина И. И. К вопросу об управлении формированием социально активной личности школьника в средней общеобразовательной школе / И. И. Митина // Формирование социально активной личности в условиях развитого социализма. – М., 1983. – С. 127–136.
17. Молодь і дозвілля : теорія, методика і практика роботи з підлітками та молоддю за місцем проживання / [О. В. Безпалько, А. Й. Капська, В. Т. Куєвда та ін.]. – К., 1994. – 125 с.
18. Никандров Н. Д. Формирование личности молодого человека в школе и вузе : ценностный подход / Н. Д. Никандров // Формирование и воспитание личности в школе и вузе. – Владивосток, 2000. – С. 3–18.
19. Надирашвили Ш. А. Установка и деятельность / Ш. А. Надирашвили. – Тбилиси, 1987. – 361 с.
20. Парменов А. А. Социальная активность личности – важнейшая черта социалистического образа жизни : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филос. наук : спец. 09.00.03 "Социальная философия и философия истории" / А. А. Парменов ; МГПИ им. В. И. Ленина. – М., 1985. – 16 с.
21. Петько Л. В. Підліток у різновіковому загоні / Л. В. Петько, В. Ф. Верезій // Рад. школа. – 1989. – С. 6–12.
22. Пилат И. Н. Внешкольная туристская и краеведческая работа как фактор нравственного воспитания подростков : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" / И. Н. Пилат. – М., 1971. – 312 с.
23. Рычков А. К. Некоторые методологические вопросы исследования процесса формирования социально активной личности в условиях развитого социализма / А. К. Рычков. – М., 1983. – С. 16–29.
24. Слостенин В. А. О критериях формирования социально активной личности будущего учителя / В. А. Слостенин // Формирование социально активной личности в условиях развитого социализма : сб. науч. тр. – М., 1983. – С. 147–162.
25. Серебряков Л. Е. Теоретические проблемы формирования социально активной личности молодого рабочего / Л. Е. Серебряков // Формирование социально активной личности в условиях развитого социализма : сб. науч. тр. – М., 1983. – С. 162–171.
26. Соціологія : терміни, поняття, персоналії : навч. словник-довідник / за заг. ред. В. М. Пічі. – К. : Каравела ; Л. : Вид-во "Новий Світ – 2000", 2002. – 480 с.
27. Старцева Л. А. Социальная активность личности / Л. А. Старцева // Социалистическая личность и культура : сб. науч. тр. – Свердловск, 1984. – С. 121–130.
28. Тарасюк С. О. Формування соціально-комунікативної активності із затримкою психічного розвитку в процесі корекційного навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.05 "Соціальна психологія" / С. О. Тарасюк. – К., 1999. – 19 с.
29. Тернопільська В. І. Формування соціальної відповідальності старшокласників у позанавчальній виховній діяльності : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 "Теорія та методика виховання" / В. І. Тернопільська. – Житомир, 2003. – 240 с.
30. Утешев Н. С. Организация коллективно-полезного труда подростков как средство развития их социальной активности : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Н. С. Утешев. – Алма-Ата, 1984. – 191 с.
31. Фельдштейн Д. И. Психологические основы общественно полезной деятельности подростков / Д. И. Фельдштейн. – М. : Педагогика, 1982. – 224 с.
32. Филиппова И. А. Формирование общественной активности школьников-подростков как социально-педагогическая проблема : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" / И. А. Филиппова. – М., 1969. – 373 с.

33. Фокин С. П. Туристско-краеведческая деятельность как средство развития познавательной активности подростков : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" / С. П. Фокин. – М., 1994. – 135 с.
34. Цыганков В. Г. Средства и методы нравственного воспитания юных туристов в условиях горных походов : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" / В. Г. Цыганков. – Л., 1983. – 231 с.
35. Чернышкова Л. Г. Активность субъекта социального познания : дис. ... канд. филос. наук : спец. 09.00.01 "Онтология и теория познания" / Л. Г. Чернышкова. – Свердловск, 1981. – 205 с.
36. Широкалова Г. С. Социальная активность : интерпретация понятия и проблемы социологического измерения (теоретико-методологические аспекты) : дис. ... канд. филос. наук : спец. 09.00.01 "Онтология и теория познания" / Г. С. Широкалова. – М., 1984. – 198 с.
37. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання / Б. М. Шиян. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2001. – Ч. 1. – С. 59–68.
38. Яковлев В. Г. Принципы социальной активности в анализе явлений общественной жизни / В. Г. Яковлев, О. В. Яковлев // Принципы материалистической диалектики. – Алма-Ата, 1980. – С. 118–129.

Рецензент: канд. наук з фіз. вих., доц. Ковальчук Л. В.

УДК 37.011.31:796/799
ББК 37.204.2

Андрій Шпільчак, Ігор Випасняк

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ МОДУЛЬНОГО НАВЧАННЯ

У статті розкриті сутнісні аспекти модульного навчання та особливості професійної діяльності вчителів фізичної культури в умовах його реалізації.

Ключові слова: модульне навчання, учитель фізичної культури.

В статье раскрыты существенные аспекты модульного обучения и особенности профессиональной деятельности учителя физической культуры в условиях его реализации.

Ключевые слова: модульное обучение, учитель физической культуры.

The article deals with the problem of the main aspects of module studying of the teachers of Physical Culture in condition of its realization.

Key words: teacher of Physical Culture module studying.

Постановка проблеми та аналіз результатів останніх досліджень. У сучасній незалежній Україні нова соціокультурна ситуація стала вимагати від учителя фізичної культури високого професіоналізму. Це зумовлено об'єктивним чинником, щоб забезпечити стимулювання пріоритетного розвитку національної системи фізичної культури задля гармонійного духовного та фізичного розвитку особистості й суспільства, зміцнення здоров'я людини як найвищої гуманістичної цінності, виховання в різних груп населення відповідних мотивів та поведінкових характеристик активної соціальної орієнтації на здоровий спосіб життя [7; 19].

Саме на реалізацію цих завдань спрямований зміст чинних модульних навчальних програм шкільного курсу "Фізична культура" для учнів середнього (5–9 класи) та старшого (10–11 класи) шкільного віку.

Адже попередні навчальні програми (Комплексна програма фізичного виховання учнів 1–11 класів загальноосвітньої школи. – К.: Рад. школа, 1988; "Основи здоров'я і